

УДК 821.111
АННА ЧИЖЕВСЬКА
(Полтава)

ТВОРЧИСТЬ ВІЛЬЯМА МЕЙКПІСА ТЕККЕРЕЯ В НАУКОВО-КРИТИЧНІЙ РЕЦЕПЦІЇ

У статті репрезентовано науково-критичну рецепцію творчості англійського письменника В. М. Теккерей в Україні та за кордоном. Творчість В. М. Теккерей привертала увагу з боку письменників, критиків і науковців уже за життя митця. Протягом XIX–XX ст. сформувався значний контент науково-критичної рецепції спадщини В. М. Теккерей. Цьому сприяло активне видання творів письменника, а також його переклади різними мовами світу. У переважній більшості праць про В. М. Теккерей встановлено зв'язок спадщини митця з «вікторіанською» добою та її соціально-економічними проблемами. Активний інтерес до творчості В. М. Теккерей простежено в 1960-ті роки, а також від 1990-х років до початку XXI ст. У сучасний період на дослідження спадщини В. М. Теккерей впливають новітні підходи та методи, що дають можливість переосмислити традиційні погляди. Це також дозволяє накреслити основні напрями дослідження творів В. М. Теккерей у XXI ст., осмислити по-новому, з урахуванням передових методологічних підходів, динаміки реалізму XIX ст.

Ключові слова: Вільям Мейкпіс Теккерей, науково-критична рецепція, роман, реалізм, натуралізм.

Серед митців XIX ст., які відіграли провідну роль у формуванні образу англійської літератури, котру пов'язують із епохою вікторіанства, неможливо обійти увагою постать Вільяма Мейкпіса Теккерей (1811–1853), автора «Записок Жовтоплюща» (1837), «Кетрін» (1839), «Історії Семюеля Тітмарша і знаменитого діаманту Хоггарта» (1838), «Книги Снобів» (1848), «Ярмарку марнославства» (1848), «Історії Пенденніса» (1848–1850), «Історії Генрі Есмонда» (1852), «Ньюкомів» (1855), «Вірджинців» (1857–1859), багаторічного співробітника журналу «Панч» та прихильника особливого критичного погляду на особливості культурного й літературного процесу.

Творчість В. М. Теккерей привертала увагу письменників, критиків і науковців уже за життя митця. Протягом XIX–XX ст. був сформований значний контент науково-критичної рецепції спадщини В. М. Теккерей, тому є необхідність осмислити рух науково-критичної думки України та зарубіжжя щодо вивчення творчості письменника. Це дасть можливість накреслити основні напрями дослідження творів В. М. Теккерей у XXI ст., осмислити по-новому, з урахуванням передових методологічних підходів, динаміку реалізму XIX ст.

Мета статті – дослідити науково-критичну рецепцію творчості В. М. Теккерей в українському та зарубіжному літературознавстві, визначити здобутки теккерезнавства й нові обрії сучасних досліджень.

Першим фактом, що засвідчив початок усвідомленої рецепції творчості Вільяма Теккерей на східнослов'янських теренах, є поява у 1850-ті рр. перекладів його знаменитого роману «Ярмарок марнославства» (літературно-критичні журнали «Отечественные записки» і «Современник»). Саме поява перших російських перекладів цього Теккереевого шедевра, що презентував новий для європейської літератури тип «аналітичного», «психологічного» роману, перетворила англійського письменника на «володаря дум» і спричинила в Росії справжній теккерейський «бум»: російське читацтво цікавилася не лише творами В. М. Теккерей, а й особистістю англійського гумориста, обставинами його життя, ставленням до його творчості співвітчизників. Тому вже у 50–60-ті роки XIX ст. в Росії було опубліковано практично всі великі романи митця, а також численні повісті, оповідання, есе. Крім цього з'являлися перекладені статті про В. М. Теккерей. Інтерес до творчості митця не згас і після його смерті у 1863 р. Усе це забезпечило незмінну присутність В. М. Теккерей і його творів у культурній свідомості жителів Східної Європи.

І. Франко під час аналізу основних тенденцій розвитку реалістичної літератури не випускав із поля зору постать В. М. Теккерей і вплив, який мали його твори на розвиток літератур східноєвропейського регіону. Зокрема, у статті «Темне царство», опублікованій 1881 р. у львівському часописі «Світ», критик зазначав: «Вже Бальзак, а ще перед ним Стендаль клали підвалини нової реалістичної школи. Такий самий поворот до реалізму та до порушення суспільних питань у літературі виконували в Англії Діккенс («Різдвяні повістки») і Теккерей, у Німеччині Ауербах <...>, не згадуючи вже про Генріха Гейне <...>. Твори тих європейських письменників перекладалися й читалися багатьма в Росії і мусили показати також немалий вплив» (Франко, 1976). Як одного з корифеїв реалістичного

напряму І. Франко позиціонує В. М. Теккерея й у статті «Інтернаціоналізм і націоналізм у сучасних літературах» (1898): «Тільки реалізм і натуралізм, які виникли первісно в Англії в творах геніальних ідеалістів Байрона і Шеллі, й розвинулися пишню у творах Діккенса і Теккерея, й утвердилися у Франції під пером великих майстрів стилю <...>, розлилися по всій Європі могутчою хвилею, що заіскрилася сотками сильних талантів і згуртувала літературу, яка надовго залишиться славою і окрасою XIX віку» (Франко, 1976).

І. Плавуцька (2007) зазначає, що українська теккеріана радянського періоду, на жаль, не відзначена презентативністю. Основні її надбання пов'язані здебільшого з іменами представників російського літературознавства (А. Бельський, В. Вахрушев, В. Довгопол, А. Єлістратова, В. Івашева, І. Медянцева та ін.). Винятком є датовані 1960-ми роками розвідки В. Яхонтової, зокрема її кандидатська дисертація «Новаторство творчого методу Теккерея в романі "Ярмарок Суєти"» (російською мовою), захищена у Львові 1965 р., а також розділ «Стоячи за спиною в Беккі Шарп» монографії відомого українського літературознавця Д. Затонського «Искусство романа и XX век» і вміщена у двотомному енциклопедичному словнику «Зарубіжні письменники» стаття В. Вахрушева «Теккерей Вільям Мейкпіс», у якій художні надбання англійського романіста осмислено з точки зору методологічних підходів пострадянського літературознавства.

Власне, перший роман В. М. Теккерея з'явився у рік, коли престол в Англії посіла королева Вікторія, а для суспільства розпочався період, названий пізніше вікторіанством. Цей специфічний культурно-світоглядний комплекс наклав відбиток на всі сфери суспільного та індивідуального життя, його можна простежити у творчості письменників, перш за все – у критичній оповіді про життя епохи Вільяма Теккерея.

Для Британської імперії того періоду був характерний небувалий розквіт капіталізму, утвердження могутності й авторитету Англії на міжнародній арені. Англія диктувала свою волю не тільки у Європі, а й у всьому світі. «Вікторіанська доба» стала помітним явищем і в культурному прогресі країни. Як і в інших розвинених країнах Заходу, у Великій Британії то був час індустріальної революції й гострих соціальних конфліктів. Оцінки вікторіанської доби впродовж XX ст. постійно змінювалися. Протягом 1910–1930-х років, за часів розквіту модернізму, було модним виставляти вікторіанців обмеженими, пуританськими, абсурдними істотами, що перебувають у полоні численних табу й моральних забобонів. Але потроху такий упереджений підхід поступився місцем збалансованому ставленню до вікторіанського мистецтва та літератури, і тепер необхідно об'єктивно оцінити їх у контексті епохи.

Культурна ситуація, завдяки якій створилася ця духовна єдність, склалася внаслідок дії різних економічних, політичних, соціальних, етичних чинників. Головною характеристикою вікторіанського світогляду є «поважність» (не можна не згадати критичний діагноз, поставлений Оскаром Уайльдом у п'єсі «Як важливо бути серйозним», творі пізнього вікторіанського періоду). У царині літератури це означає, що вікторіанський письменник повинен був уникати крайнощів романтизму, наприклад тримати форму під більшим контролем розуму. У повсякденному житті це спонукало людину зосереджуватися насамперед на суто практичних питаннях кар'єри. Багато вікторіанців, здебільшого представників середніх класів, сповідувало пуританський моральний кодекс. Його найважливіші принципи запозичені зі Старого Заповіту. З іншого боку, цей кодекс якнайкраще відповідає завданням комерційної діяльності, для якої потрібні тверезість (як у прямому, так і в переносному значенні цього слова), здатність важко працювати, вміння відмовлятися від розваг та втіх.

Поважність і пуританство вікторіанської доби передусім позначалися на сім'ї, яка була закритим середовищем, де лицемірно уникали згадки про сексуальні та інші заборонені теми. Жінки майже не мали політичних і економічних прав, не могли отримати належної освіти, змушені були терпіти обмеження на побутовому рівні. Ранній вікторіанський період (1830–1848) називають «часом неспокою», коли жорстока експлуатація робітників та жахливі умови життя спонукали їх боротися за власні права. Багато англійських письменників, як-от Е. Гаскелл і Ч. Діккенс, приділяли увагу цим темам.

Зміна ідеологічного клімату після подій 1848 р. позначилася на літературному процесі, передусім на романі як найбільш принциповому жанрі, що мав виховне значення. У соціальних романах Б. Дізраелі, Ч. Діккенса, В. Теккерея, сестер Бронте знайшли відображення й ідеї епохи, і стан суспільного руху, і моральні принципи доби. Письменники цього періоду внесли у реалістичну структуру розповіді символіку й метафору, елементи театру, пародії, бурлеску й пантомім.

Середній вікторіанський період (1848–1870) вирізняється відносним матеріальним процвітанням. Незважаючи на численні труднощі, промисловість і сільське господарство швидко розвивались, умови робітників повільно поліпшувалися. Другою характерною ознакою цього періоду був конфлікт між наукою та релігією. Він, звичайно, виник ще раніше, але у 1850–1870-х роках набув особливої сили. Для пізнього вікторіанського періоду (1870–1901) характерні стабільність і спокій, вечірки й замські уїкенди. Але це також і роки занепаду вікторіанства. «Ірландське питання» (боротьба ірландців за свою незалежність від Великої Британії) у 1880-х роках перетворилось на серйозну проблему для англійського суспільства. Великого поширення набули різні варіанти соціалістичних теорій. На міжнародній арені Велика Британія почала втрачати лідерство під тиском США й Німеччини. У мистецтві модними стали естетські й декадентські настрої, що також є свідченням кризи вікторіанського світогляду.

Особливе місце в англійському реалізмі періодів першого та другого етапів вікторіанства належить В. М. Теккерей. Залишаючись сином своєї доби, тобто вікторіанцем, він надавав великого значення моральним проблемам. Письменник використовував сатиру й гротеск, намагаючись виправити соціальні вади, ось чому в його творах відчувається гіркий критичний присмак. Крім того, В. М. Теккерей прагнув створити добре продуманий і зважений художній світ, позбавлений крайнощів романтизму, різко критикував пафос, сентиментальність і риторику та закликав бути природними і правдивими.

Його «знаковим» твором став роман «Ярмарок марнославства», у якому письменник розповів про життєвий шлях двох подруг і створив велику сатиричну панораму англійського суспільства, де все продається й усе купується. На погляд письменника, дві головні вади – суєтність і егоїзм – визначають характери та вчинки людей і змушують їх, мов ляльок, танцювати на виставі. Назва книги говорить сама про себе. В. М. Теккерей запозичив її у відомій алегорії письменника XVII ст. Д. Беньяна «Шлях паломника», у якій ідеться про те, як християнин під час подорожі до Небесного Міста потрапляє на Ярмарок суєти, де можна придбати все: будинки, землі, титули, жінок, чоловіків. Твір В. М. Теккерей має підзаголовок «Роман без героя», що також посилює сатиричну заостреність авторського задуму. Теккерей – єдиний письменник серед ранніх вікторіанців, який у теорії та на практиці свідомо прагнув відмежуватись від усього, що суперечить тодішньому розумінню концепції реалізму.

Уже досить тривала традиція критичного переосмислення творів В. М. Теккерей дозволяє побачити, що саме стає точкою уваги дослідників та дозволяє простежити особливості рефлексії його творів у діахронній перспективі. Крім того, роботи дослідників демонструють домінанту вивчення конкретних творів письменника. Абсолютним рекордсменом за привернення уваги й цікавості до вивчення літературного та культурного матеріалу був і залишається роман «Ярмарок марнославства» – як серед учених англо-американського ареалу, так й інших зарубіжних дослідників, головню російськомовних.

Зарубіжних дослідників цікавить особливість формування оповідного полотна в тексті «Ярмарку марнославства», зокрема фундаментальна робота Е. Гардена 1995 р. сумує здобутки попередників, намагаючись переосмислити в дусі нової епохи їхні критичні надбання. Автор убачає в романі В. М. Теккерей своєрідний шлях пошуку суспільством і часом власної ідентичності, встановлення місця серед інших формацій (Harden, 1995). На його думку, переосмислення художніх текстів як запит часу відповідає необхідності знайти паралелі між сучасністю та минулим. Водночас це своєрідний критичний погляд дослідника на власні роботи раннього періоду, адже Е. Гарден розпочав вивчення творчості В. М. Теккерей ще наприкінці 1960-х років. Робота Г. Далеск присвячена визначенню оповідних стратегій у романі, адже визначений як «роман без героя» твір не залишається цілком і повністю в царині всезнаючого авторського слова, варіюючи способи оповіді (Daleski, 1987). В. Глендіннінг акцентує момент культурного блиску й мішури епохи «all is vanity», даючи оцінку загального образу культури сучасників В. М. Теккерей крізь призму романного тексту (Glendinning, 1999). Зі свого боку Р. Лоуджі в розгорнутій статті систематизує знання про вікторіанську епоху крізь призму тексту В. М. Теккерей, точніше – теккерейського роману, побаченого через спадщину іншого вікторіанського письменника, Льюїса Керролла, адже робота не дарма має підзаголовок «The warped Looking Glass in Vanity Fair» (Lougay, 1987).

Від 90-х років ХХ ст. були зміщені акценти в дослідженнях – на перший план порівняно з попередніми узагальненими дослідженнями культури виходить «історія епохи». Наприклад, стаття Дж. Пека привертає увагу до соціально-демографічних виявів вікторіанства: на прикладі роману конструюється образ середнього класу як середовища, де переважно обертаються події твору (Peck, 1994).

Є. І. Авраменко (1987) звернув увагу на особливості репрезентації історизму крізь призму художнього полотна роману «Ярмарок марнославства», досліджуючи колорит епохи, біографом і фіксьатором якої був автор. У пізніших роботах літературознавцем було досліджене історичне підґрунтя і конкретні риси вікторіанської епохи, які виявляються в романі, а також проведені паралелі з іншими текстами письменника. Натомість В. С. Вахрушев (1975), один із найбільш активних дослідників творчості В. М. Теккерея, дослідив елементи «театральності» як невід'ємний складник цього роману, оскільки «життя» в літературі інтерпретоване після В. Шекспіра як форма театральності, а в репертуар письменників міцно ввійшов вислів про «сцени з життя». Дослідник визначає місце роману «Ярмарок марнославства» в англійській літературі 40-х років XIX ст. і – ширше – в літературному процесі, адже це поняття дещо ширше, ніж просто літературна каталогізація епохи, оскільки включає в себе інші навколелітературні й загальнокультурні процеси. Науковий доробок В. С. Вахрушева включає також праці, присвячені стилю й ритміці «Ярмарку марнославства», у яких розкрито не лише загальнокультурне значення тексту, а властивості його як художнього полотна.

А. М. Сохань (1964) займається визначенням місця романів В. М. Теккерея в конструюванні розповіді про «сучасність». Помітно, як період наукового дослідження творчості письменника визначає тематику й особливості оцінки, а також інші аспекти, на які дослідник звертає увагу. Так само М. В. Урнов (1986) орієнтується передусім у визначенні місця письменника як автора-характеролога своєї епохи – аспект дослідження, що визначається часом написання роботи про автора-англійця. І. М. Цмиг (1966) досліджує форми сатири й гумору в романі, І. О. Шайтанов (1986) визначає основні риси пародійності в романі В. М. Теккерея.

Другою за популярністю серед дослідників творчості В. М. Теккерея – більше в англійськомому науковому середовищі – є «Історія Генрі Есмонда», що так само активно стає матеріалом для вивчення специфіки культури і стилю тексту.

Дж. Карлайл, один із відомих дослідників В. М. Теккерея, здійснює спробу встановити логіку стильового розвитку Теккереєвих текстів від «Історії Генрі Есмонда» до «Вірґінців», охопивши літературний процес 1850-х років, а також останній період активної літературної творчості письменника (Carlisle, 1981). У роботі Дж. Хеган «Банкротство серця» на прикладі роману здійснено реконструкцію епохальних домінант вікторіанства, зокрема акцентуацію прагматизму епохи, яскравого в Англії, але ще більш актуального в американському культурному просторі (Hagan, 1972). Статті Л. Лернера (Lerner, 1995), а також більш ранні роботи Г. Лукача, Г. А. Тейлона, Дж. Тілфорда та Дж. Ворта у дусі досліджень 50-х – 60-х років XX століття репрезентують широкий панорамний погляд на епоху: цей культурний запит, що насамперед стосувався напруженого культурного життя 60-х років із назріванням культурних, соціальних і політичних змін, автоматично переносився на інші епохи, вимагаючи ревізії минулого.

Дисертація М. А. Маслової (1998) визначає місце й особливості стилю роману крізь призму епохи, буремної не тільки пошуками власної ідентичності, але і на виробленням «стилю», з яким можна було б ідентифікувати час і його прикмети. Свої дослідження вона продовжила стосовно місця цього роману і логіки творів В. М. Теккерея в контексті традицій епохи.

Порівняно з «Ярмарком марнославства» та «Історією Генрі Есмонда» інші тексти В. М. Теккерея не настільки популярні серед дослідників. Зокрема, «Історія Пенденніса», «Баррі Ліндон», «Вірґінці» та «Барнебі Радж» набагато рідше ставали об'єктом наукового вивчення, ніж названі вище твори. На це є свої підстави, що знаходять пояснення, з одного боку, в динаміці активності дослідників творчості В. М. Теккерея, а з іншого – в домінантах вивчення його текстів.

В англійськомому світі активна рецепція та переосмислення текстів письменника актуалізовані в другій половині 1950-х років, що пояснюється як сторічними ювілеями публікацій його найвизначніших романів, так і наближенням сторічних роковин його смерті. 1960-ті роки залишаються найбільш активним етапом в осмисленні ідей та текстів В. М. Теккерея. Наука в 1960-ті роки переживає певне піднесення, а перехідна зона між структуралістською та постструктуралістською методологіями вивільнює величезний науковий потенціал, виводячи дослідників на рівень неортодоксальних відкриттів. Французька критична школа має велике значення вже протягом другої половини 60-х років. А коли Ролан Барт публікує в 1970 р. свою класичну працю «S/Z», для дослідників відкриваються нові обрії у вивченні літератури: класичні тексти починають поставати як джерело інформації та знання, не обмежене класичними підходами вивчення. Ентузіазм переосмислення триває фактично чотири десятиліття: активне перепрочитання В. М. Теккерея аж до кінця 90-х років тріхи вичерпується на початку 2000-х років.

У вітчизняному літературознавстві, а також літературознавчій науці на теренах колишнього СРСР вивчення творів В. М. Теккерера було активізоване у 1960-ті роки (це було пов'язане передусім із певним політико-ідеологічним послабленням стосовно творчості багатьох письменників), а потім поступово набирало обертів до 1990-х років, поступово зменшуючись на початку 2000-х років. Це паралельна тенденція до західних шляхів вивчення його текстів.

Зосередивши увагу на основних аспектах, яким дослідники присвячують увагу, вивчаючи творчість В. М. Теккерера, можемо побачити, що існують декілька домінант, що, незалежно від часу появи аналітичної роботи, стають своєрідними «полюсами тяжіння» для науковців. Зокрема, увагу дослідників привертала вияви психологізму, а також особливості комічного (сатира, гумор, іронія, сарказм) у романах В. М. Теккерера. У статті «Теккерей – критик Філдінга» В. Вахрушева й М. Соколянського (1978) встановлено основні вектори критичного мислення англійського письменника. І. П. Медянцев досліджує сатиричні аспекти його творів, що розкривають сучасність, наприклад у роботі «Сатиричні образи у творах Теккерера першого періоду творчості» (Медянцев, 1959). Безумовно, сатира на суспільство найчастіше простежується з опорою на текст «Ярмарку марнославства», як-от у дослідженні І. Шайтанова (1986) чи роботі М. Берча «Світ – дзеркало» (Burch, 1982), де вкотре можна побачити важливий для розуміння епохи та ролі літератури образ дзеркала, запозичений у Льюїса Керролла. Саме ХІХ ст. починає сприймати культуру та літературу як форму відображення, віддзеркалення суб'єктивності і поширює цю метафору, адже тільки в ХІХ ст. дзеркало із предмета розкоші перетворилося на вжитковий предмет та стало частиною ярмаркових атракціонів кривих дзеркал.

Оскільки основний корпус досліджень романів В. М. Теккерера становлять праці другої половини ХХ ст., зрозумілий інтерес авторів до історичного складника: на основі романних текстів укладається образ минулої епохи та здійснюється увиразнення культурологічних особливостей вікторіанства. Історія культури (цивілізації) проходить не відокремлено від інших, а з усвідомленням історичності часу, а також причинно-наслідкових зв'язків. Вікторіанська епоха перебуває на перехресті енциклопедизму ХVІІІ ст. з потребою каталогізування й систематизації знання та позитивістського знання ХІХ ст., що встановлює причинно-наслідкові зв'язки, уточнює детермінування явищ і передбачає формування логічної картини світу. Знання історії та історичних причин стає передумовою глобального знання про світ. Тому зрозуміло, що інтерес до історичних процесів та «епістемології вікторіанства» привертає увагу багатьох дослідників.

Є. Авраменко, А. Бельський, В. Вахрушев вивчали історичний процес як зміст романів В. М. Теккерера, вбачаючи в цьому можливість віднайдення ключів для розуміння колишньої епохи. Аналогічні аспекти цікавлять В. Вексельмана (1988), котрий вивчає особливості конструювання героя в просторі історичного роману – історичного і з точки зору відстані від моменту написання/прочитання до моменту рефлексії, і в сенсі приналежності історичній епосі з її приписами мови відображення процесів та явищ.

В. Довгопол (1973) у дисертаційному дослідженні розкриває вияви теми історії у творчості В. М. Теккерера першого періоду його літературної діяльності – аналогічно до праці А. Саруханян (1989) про історичний роман В. М. Теккерера. Показово, що історія як така й «історизм» сам по собі для англійських дослідників не стають самоціллю – лише незначна кількість праць присвячена виділенню історичного компонента у творчості В. М. Теккерера. З-поміж них одна з найбільш яскравих – робота Р. Левайна «Вікторіанський досвід», у якій спадщина В. М. Теккерера постає в контексті творчості інших авторів (Levine, 1976).

Дж. Лестер аналізує взаємодію оповідних технік у романах Теккерера (Lester, 1954), працюючи в тому ж річищі, що й Дж. Луфборо, котрий зосереджує увагу на формі оповіді, нерозривно пов'язаній зі стилістичними характеристиками тексту (Loofbourow, 1964). Дж. Міллер, також застосовуючи порівняльний метод, поєднує стилі В. Теккерера, Ч. Дікенса, Е. Троллопа, Джордж Еліот і Т. Харді для виокремлення аутентичних рис письменницького стилю (Miller, 1968).

Творчість В. М. Теккерера привертала увагу письменників, критиків і науковців уже за життя митця. Протягом ХІХ–ХХ ст. було сформовано значний контент науково-критичної рецепції спадщини В. М. Теккерера. Цьому сприяло активне видання творів письменника, а також його переклади різними мовами світу. У переважній більшості праць про В. М. Теккерера встановлено зв'язок спадщини митця з «вікторіанською» добою та її соціально-економічними проблемами. Активний інтерес до творчості В. М. Теккерера простежуємо в 1960-ті роки, а також від 1990-х років до початку ХХІ ст. У

сучасний період на дослідження спадщини В. М. Теккерея впливають новітні підходи та методи, що дають можливість переосмислити традиційні погляди. Це також дозволяє накреслити основні напрями дослідження творів В. М. Теккерея у ХХІ ст., осмислити по-новому, з урахуванням передових методологічних підходів, динаміки реалізму ХІХ ст.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Авраменко Е. И. Художественный историзм романа У. М. Теккерея «Ярмарка Тщеславия» и деталь исторического колорита / Е. И. Авраменко // Филологические науки. – 1987. – № 5. – С. 75–79.
- Вахрушев В. С. «Образы театра» в «Ярмарке Тщеславия» Теккерея / В. С. Вахрушев // Проблемы реализма в зарубежной литературе XIX–XX веков. – Саратов, 1975. – С. 3–19.
- Вахрушев В. С. Теккерей – критик Филдинга / В. С. Вахрушев, М. Г. Соколянский // Проблемы развития реализма в зарубежной литературе XIX–XX веков. – Киев ; Одесса, 1978. – С. 55–70.
- Вексельман В. М. Творчество Теккерея 50-х годов XIX века и проблема историзма : дис. ... канд. филол. наук / В. М. Вексельман. – Москва, 1988. – 205 с.
- Довгопол В. С. Историческая тема в творчестве У. М. Теккерея 1830-40-х годов : дис. ... канд. филол. наук / В. С. Довгопол. – Киев, 1973. – 231 с.
- Маслова М. А. Роман У. М. Теккерея «История Генри Эсмонда» в контексте художественных исканий эпохи : дис. ... канд. филол. наук / М. А. Маслова. – Н.-Новгород, 1998. – 215 с.
- Медянцеv И. П. Сатирические образы произведений Теккерея первого периода творчества / И. П. Медянцеv. – Ярославль, 1959. – 63 с.
- Плавуцька І. Р. Суспільно-політична сатира І. Франка та В. Теккерея: типологічні відповідності : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.05 / І. Р. Плавуцька. – Тернопіль, 2007. – 20 с.
- Саруханян Л. П. Исторический роман У. М. Теккерея / Л. П. Саруханян // Теккерей У. История Генри Эсмонда : роман / У. Теккерей. – Москва, 1989. – С. 461–470.
- Сохань А. М. Романы Теккерея о современности («Ярмарка Тщеславия», «История Пенденниса», «Ньюкомы») : автореф. дис. ... канд. филол. наук / А. М. Сохань. – Москва, 1964. – 20 с.
- Урнов М. В. Уильям Мейкпис Теккерей и его «Ярмарка Тщеславия» / М. В. Урнов // Вехи традиции в английской литературе. – Москва, 1986. – С. 141–156.
- Франко І. Я. Інтернаціоналізм і націоналізм у сучасних літературах / І. Я. Франко // Зібрання творів: у 50 т. Т. 31 / І. Я. Франко. – Київ : Наук. думка, 1976. – С. 133–144.
- Франко І. Я. Темне царство / І. Я. Франко // Зібрання творів: у 50 т. Т. 26 / І. Я. Франко. – Київ : Наук. думка, 1976. – С. 131–152.
- Цмыг И. Н. Языковые средства сатиры и юмора в романе «Ярмарка Тщеславия» : автореф. дис. ... канд. филол. наук / И. Н. Цмыг. – Ленинград, 1966. – 20 с.
- Шайтанов И. О. Сначала была пародия / И. О. Шайтанов // Ярмарка Тщеславия / У. М. Теккерей. – Москва, 1986. – С. 7–39.
- Burch M. H. The world is a looking-glass: «Vanity fair is a satire» / M. H. Burch // Genre, Norman. – 1982. – Vol. 15. – № 3. – P. 265–279.
- Carlisle J. From Henry Esmond to The Virginians. The Loss of Faith / J. Carlisle // The sense of an audience: Dickens, Thackeray and George Eliot at midcentury. – Brighton : Harvester press, 1981. – P. 142–165.
- Daleski H. M. «Strategies in Vanity Fair» / H. M. Daleski // Modern Critical Interpretations: William Makepeace Thackeray's Vanity Fair / ed. Harold Bloom. – New York : Chelsea House Publishers, 1987. – P. 121–148.
- Glendinning V. All is Vanity and «Vanity Fair» is all / V. Glendinning // Spectator. – L., 1999. – Vol. 283. – № 8930. – P. 49–50.
- Hagan J. «Bankruptcy of His Heart»: the Unfulfilled life of Henry Esmond / J. Hagan // Nineteenth-Century Fiction. – 1972. – № 3. – Vol. 27. – P. 293–316.
- Harden E. F. Esmond and the search for Self / E. F. Harden // The yearbook of English studies. – 1973. – Vol. 3. – P. 181–195.
- Harden E. F. The Discipline and Significance of Form / E. F. Harden // Vanity Fair, PMLA. – 1967. – № 82. – P. 530–541.
- Harden E. F. «Vanity Fair»: A novel without a hero / E. F. Harden. – N.Y. : L. etc. : Prentice hall intern. : Tvvayne, 1995. – XV. – 129 p.
- Lerner L. The Unsaid in «Henry Esmond» / L. Lerner // Essays in criticism : a quarterly journal. – Oxford, 1995. – April. Vol. XLV. – № 2. – P. 141–157.
- Lester J. A. Thackeray's Narrative Technique / J. A. Lester // PMLA. – 1954. – № 69. – P. 392–409.
- Levine R. A. The Victorian Experience: The novelists / R. A. Levine. – Ohio : University Press, 1976. – 273 p.

- Loofbourow J. Thackeray and the form of Fiction / J. Loofbourow. – N. Y., 1964. – 236 p.
- Lougy R. E. «Vision and Satire: The Warped Looking Glass in Vanity Fair» / R. E. Lougy // *Modern Critical Interpretations: William Makepeace Thackeray's Vanity Fair* / ed. Harold Bloom. – New York : Chelsea House Publishers, 1987. – P. 57–82.
- Miller J. H. The form of Victorian fiction. Thackeray, Dickens, Trollope, J. Elliot, Meredith and Hardy / J. H. Miller. – L., 1968. – 151 p.
- Peck J. Middle-class life in «Vanity Fair» / J. Peck // *English*. – L., 1994. – Vol. 43. – № 175. – P. 1–16.

ANNA CHYZHEVSKA

W. M. THACKERAY'S LITERARY HERITAGE IN SCIENTIFIC AND CRITICAL RECEPTION

The article presents an overview of scientific papers and literary criticism dedicated to W. M. Thackeray's heritage. Over the years, his works have been of great interest to acclaimed writers, critics and scholars. Namely, the main body of critical theory related to W. M. Thackeray's heritage took shape during the course of the 19th and 20th centuries. This process was fueled by W. M. Thackeray's works not only published, but translated into numerous languages (German, French, Russian, Ukrainian etc). As an overall tendency, literary critiques on W. M. Thackeray usually focus on his ties with the Victorian era and the socio-economic issues thereof. Scholars have explored how the social circumstances of that time reflect in the plot, characters and the writer's individual style. Special attention has been paid to comic devices used by W. M. Thackeray (i.e. satire, irony, sarcasm, humor etc). Furthermore, key features of the author's realistic novel have been determined, pointing to the fact that it concentrates on the "little man" and his life conditions, which are depicted with astounding verisimilitude. Researchers have acknowledged the interconnectedness of realism and naturalism in W. M. Thackeray's novels, which have contributed to the development of this genre in Europe. In the 1960s, as well as in the 1990s and early 2000s, there was a rise in literary criticism dedicated to W. M. Thackeray. Nowadays, his heritage is examined through the prism of modern methodology, which allows scholars to reevaluate traditional viewpoints on W. M. Thackeray and link them to the development of realism in the 19th century.

Key words: William Makepeace Thackeray, scientific and critical reception, novel, realism, naturalism.

REFERENCES

- Avramenko, E. Y. (1987). Khudozhestvennyi ystoryzm romana U. M. Tekkereiia «Iarmarka Tshcheslavyia» y detal ystorycheskoho koloryta [Artistic historicism of the novel "Vanity Fair" by W. Thackeray and its detail of historical colouring]. *Fylohohycheskye nauky [Philological sciences]*, 5, 75–79 [in Russian].
- Burch, M. H. (1982). *The world is a looking-glass. Vanity fair is a satire*, Vol. 15 (3), 265–279.
- Carlisle, J. (1981). From Henry Esmond to The Virginians. The Loss of Faith. In *The sense of an audience: Dickens, Thackeray and George Eliot at midcentury*, (pp. 142–165). Brighton: Harvester press.
- Daleski, H. M. (1987). «Strategies in Vanity Fair». In Harold Bloom (Ed.). *Modern Critical Interpretations: William Makepeace Thackeray's Vanity Fair*, (pp. 121–148). New York: Chelsea House Publishers.
- Dovgopol, B. C. (1973). *Istoricheskaia tema v tvorchestve U.M.Tekkereiia 1830-40-kh godov [Historical theme in the works of W. Thackeray in the 1830-40s]*. (PhD diss.). Kiev [in Russian].
- Franko, I. Ia. (1976). Internatsionalizm i natsionalizm u suchasnikh literaturakh [Internationalism and nationalism in modern literatures]. In I. Ia. Franko. *Zibrannia tvoriv [Franko I. Collection of works]*, (Vol. 31), (pp. 133–144). Kiev: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Franko, I. Ia. (1976). Temne tsarstvo [Темне царство]. In I. Ia. Franko. *Zibrannia tvoriv [Franko I. Collection of works]*, (Vol. 26), (pp. 131–152). Kiev: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Glendinning, V. (1999). All is Vanity and «Vanity Fair» is all. *Spectator*, Vol. 283, 49–50.
- Hagan, J. (1972). «Bankruptcy of His Heart»: the Unfulfilled life of Henry Esmond. *Nineteenth-Century Fiction*, 3 (27), 293–316.
- Harden, E. F. (1973). Esmond and the search for Self. *The yearbook of English studies*, 3, 181–195.
- Harden, E. F. (1967). The Discipline and Significance of Form in Vanity Fair. *PMLA*, 82, 530–541.
- Harden, E. F. (1995). «Vanity Fair»: A novel without a hero. N.Y.: L.: Tvwayne.
- Lerner, L. (1995). The Unsaid in «Henry Esmond». *Essays in criticism. A quarterly journal of lit. crit.*, XLV, № 2, 141–157.
- Lester, J. A. (1954). Thackeray's Narrative Technique. *PMLA*, 69, 392–409.
- Levine, R. A. (1976). *The Victorian Experience: The novelists*: Ohio University Press.
- Loofbourow, J. (1964). *Thackeray and the form of Fiction*. N.Y.
- Lougy, R. E. (1987). «Vision and Satire: The Warped Looking Glass in Vanity Fair». *Modern Critical Interpretations: In Harold Bloom (Ed.). William Makepeace Thackeray's Vanity Fair*, (57–82). New York: Chelsea House Publishers.

- Maslova, M. A. (1998). *Roman U. M. Tekkereiia «Istoriia Genri Esmonda» v kontekste khudozhestvennykh iskanii epokhi [The novel "The History of Henry Esmond" by W.Thackeray in the context of the epoch artistic quests]*. (PhD diss.). N.-Novgorod [in Russian].
- Mediantcev, I. P. (1959). *Satiricheskie obrazy proizvedenii Tekkereiia pervogo perioda tvorchestva [Satirical characters in W.Thackeray's works during his first period of creation]*. Iaroslavl [in Russian].
- Miller, J. H. (1968). *The form of Victorian fiction. Thackeray, Dickens, Trollope, J.Elliot, Meredith and Hardy*. London: University of Notre Dame Press.
- Peck, J. (1994). Middle-class life in «Vanity Fair». *English*, 43 (175), 1–16.
- Plavutcka, I. R. (2007). *Suspilno-politichna satira I. Franka ta V.Tekkereiia: tipologichni vidpovidnosti [Social-political satire of I.Franko and W.Thackeray: typological correlations]*. (Extended abstract of PhD diss.). Ternopil [in Ukrainian].
- Sarukhanian, L. P. (1989). Istoricheski roman U.M. Tekkereiia [Historical novel of W.Thackeray]. In U.Tekkerei. *Istoriia Genri Esmonda [Thackeray W. "The History of Henry Esmond]*, (pp. 461–470). Moskva [in Russian].
- Shaitanov, I. O. (1986). Snachala byla parodiia [There used to be a parody]. In U. M. Tekkerei. *Iarmarka Tshcheslaviia [Thackeray W. The Vanity Fair]*, (pp. 7–39). Moskva [in Russian].
- Sokhan, A. M. (1964). *Romany Tekkereiia o sovremenosti («Iarmarka Tshcheslaviia», «Istoriia Pendennisa», «Niukomy») [Thackeray's novels about contemporaneity («The Vanity Fair», «The History of pendennis», «The Newcomes»)]*. (Extended abstract of PhD diss.). Moskva [in Russian].
- Tcmyg, I. N. (1966). *Iazykovye sredstva satiry i iumora v romane «Iarmarka Tshcheslaviia» [Language satire and humor means in the novel "The Vanity Fair"]*. (Extended abstract of PhD diss.). Leningrad [in Russian].
- Urnov, M. V. (1986). Uiliam Meikpis Tekkerei i ego «Iarmarka Tshcheslaviia» [W.M.Thackeray and his "The Vanity Fair"]. In M. V. Urnov. *Vekhi traditcii v angliiskoi literature [Milestones of the traditions in the English Literature]*, (pp. 141–156). Moskva [in Russian].
- Vakhrushev, B. C. (1975). «Obrazy teatra» v «Iarmarke Tshcheslaviia» Tekkereiia ["The image of the theatre " in "The Vanity Fair" by W. Thackeray]. In *Problemy realizma v zarubezhnoi literature XIX–XX vekov [The problems of realism in the foreign literature if XIX-XX cent.]*, (pp. 3–19). Saratov [in Russian].
- Vakhrushev, B. C., & Sokolianskii, M. G. (1978). Tekkerei – kritik Fildinga [Thackeray as a critic of Filding]. In *Problemy razvitiia realizma v zarubezhnoi literature XIX–XX vekov [The problems of the development of realism in the foreign literature of the XIX–XX ceturies]*, (pp. 55–70). Kiev; Odessa [in Russian].
- Vekselman, V. M. (1988). *Tvorchestvo Tekkereiia 50-kh godov XIX veka i problema istorizma [Th creativity of W.Thackeray in the 50s XIX vekacentury and the problem of historicism]*. (PhD diss.). Moskva [in Russian].

Одержано 3.05.2018 р.